

Husbankens prosjektrapport om Prosjekt bostedsløse 2001-2004

FORORD	3
1. INNLEDNING	4
2. SAMMENDRAG	6
INNLEDNING	6
BOFORMER	6
AVTALER OG KRAV TIL BEBOERE.....	6
BOSTABILITET	7
KOMMUNALE STRATEGIER MOT BOSTEDSLØSHET.....	7
SAMARBEID MED FRIVILLIGE	8
IKKE I MITT NABOLAG; NIMBY (NOT IN MY BACKYARD)	8
ARRANGEMENTER I PROSJEKTETS REGI.....	9
PROSJEKTETS NYTTEVERDI	10
3. KOMMUNEPROSJEKTENE; KORTVERSJONER FOR HVER ENKEL KOMMUNE	11
OSLO.....	11
<i>Byrådsavdelingen</i>	11
<i>Bydel St. Hanshaugen</i>	11
<i>Oslo Helse og velferdsetaten – Store barnefamilier</i>	13
<i>Oslo Helse og velferdsetaten – Ungbo</i>	15
<i>Oslo Helse og velferdsetaten - Informasjonsprosjektet</i>	17
BERGEN	18
TRONDHEIM.....	21
STAVANGER.....	23
KRISTIANSAND	23
DRAMMEN	25
TROMSØ.....	26
FRIVILLIGE ORGANISASJONER.....	27
<i>Kirkens Bymisjon</i>	27
<i>Frelsesarmeen</i>	28
<i>Kirkens sosialtjeneste</i>	29
SAMLET OVERSIKT	31
<i>Oslo kommune</i>	31
<i>Bergen kommune</i>	31
<i>Trondheim kommune</i>	31
<i>Stavanger kommune</i>	31
<i>Kristiansand</i>	31
<i>Drammen</i>	32
<i>Tromsø</i>	32
4. LITTERATUR	33

Forord

Dette er Husbankens oppsummering av Prosjekt bostedsløse 2001-2004. Prosjektrapporten vil konsentrere seg om beskrivelser av tiltak og kommunale strategier mot bostedsløshet. Det blir lagt vekt på det faglige innhold, spesielle utfordringer og erfaringsoverføring fra prosjektet. Kommunene (prosjektdeltakerne) som har deltatt i prosjektet er Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø og Drammen. I tillegg har de frivillige organisasjonene Kirkens Bymisjon, i Oslo, Frelsesarmeen i Oslo og Kirkens sosialtjeneste deltatt. Rapporten inneholder en oppsummering av Prosjekt bostedsløse, og prosjektdeltakernes egne beskrivelser av tiltakene.

I Prosjekt bostedsløse er det blitt utviklet kommunale strategier for å motvirke bostedsløshet. Prosjektet har bidratt til at det er blitt satt fokus på bostedsløshet i kommunene. Deltakerne opplever også at de har fått mulighet til å sette boligspørsmål på dagsorden med en annen tyngde enn før. I tillegg har de, gjennom deltakelsen i prosjektet, fått mange ideer og kunnskap om hvilke bo- og tjenestetilbud som fungerer for bostedsløse.

Kapittel 1, rapportens innledning, tar opp bakteppet for opprettelsen av Prosjekt bostedsløse, samt beskriver prosjektets organisering og videreføring av arbeidet mot bostedsløshet.

Kapittel 2 er et sammendrag av rapporten inkludert noen vurderinger og konklusjoner som gjøres ut fra en samlet vurdering.

Kapittel 3 inneholder kortversjoner slik prosjektdeltakerne har vurdert sine prosjekter. Fullstendige rapporter fra prosjektdeltakerne finnes på www.bostedslose.no/bostedslose under Om bostedsløshet - prosjekt bostedsløse.

Som vedlegg følger Veileder i arbeid med bostedsløshet som bygger på erfaringer fra Prosjekt bostedsløse.

1. Innledning

Første gang bostedsløshet ble tatt opp i et politisk dokument var i *Utjamningsmeldinga*, St.meld. nr 50 (1998-99). Meldingen ga den politiske føring til Prosjekt bostedsløse. Med bakgrunn i prosjektrapporten ”*Bostedsløshet i Norge, Kartlegging av bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet*”¹ ga meldingen:

- en beskrivelse av bostedsløshet
- et forslag til å videreutvikle metoder og modeller for å motvirke bostedsløshet
- forslag om å utvikle en nasjonal strategi mot bostedsløshet.

Undersøkelsen ga en oversikt over fordeling av bostedsløse i landets kommuner. Fordelingen viste en tydelig tendens mot at andel registrerte bostedsløse øker med økende kommunestørrelse, og er større i byer enn i landkommuner. Prosjektdeltakerne reflekterer dette.

I meldingen står det at regjeringen vil vurdere trappetrinnsmodellen som virkemiddel til gradvis etablering av bostedsløse. Trappetrinnsmodellen går ut fra at den bostedsløse skal bevege seg oppover i en boligtrapp. Parallelt med denne går en tiltakstrapp som innebærer at det finnes hjelp og andre tiltak som er tilpasset hvert trinn².

I Prosjekt bostedsløse, som har vært en nasjonal satsning i perioden 2001 – 2004, er det blitt utviklet metoder og modeller for å motvirke bostedsløshet. Prosjektet har også bidratt til at det er blitt satt fokus på *bostedsløshet*. Fokus er rettet mot hvordan bostedsløse med oppfølgingsbehov kan få gode og stabile bosituasjoner. Bolig er en menneskerett og ikke en ”belønning” for endring av livsførsel. Personer med aktivt rusproblem, symptomer på psykiske lidelser eller som har sittet i fengsel har også krav på å bo.

Prosjekt bostedsløse er blitt evaluert underveis av Norges byggforskningsinstitutt, noe som har hatt stor betydning for prosjektets utforming og særlig i forhold til justeringer underveis. Blant annet bidro oppstartsevalueringen tilskjedde til at man til dels forlot trappetrinnsmodellen og antok en strategi som hadde sin grunn i normaliseringstenkning. Evalueringene tok opp flere problemstillinger, for eksempel om hvorvidt prosjektet skulle være et ”rusprosjekt” eller ikke. Sluttevalueringen kommer i slutten av juni.

Prosjekt bostedsløse var administrert i Husbanken, men har vært et samarbeidsprosjekt mellom Kommunal- og regionaldepartementet og Sosialdepartementet (fra 2004 Arbeids- og sosialdepartementet). Til prosjektet har det i 4-årsperioden vært bevilget kr 38 000 000 fra Sosialdepartementet/Sosial- og helsedirektoratet og kr 18 550 fra Husbankens midler for kompetanseutvikling. I tillegg kommer Husbankmidler i form av lån og tilskudd til boligetablering.

I 2001 og 2002 hadde prosjektet en styringsgruppe med representanter fra de to departementene og Husbanken. Da Sosial- og helsedirektoratet ble opprettet i 2002, fikk også de en representant i styringsgruppen. I disse årene ble prosjektet ledet og koordinert fra Husbankens hovedkontor.

¹ Ulfrstad, Lars-Marius, Prosjektrapport 216, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo, 1997.

² For en presentasjon og drøfting av denne modell se Dyb, Evelyn, Artikkel: Embla, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo, 2002.

I 2003 og 2004 inngikk prosjektet i Husbankens linjeorganisasjon og de lokale prosjekter hadde direkte kontakt med Husbankens regionkontorer. Den sentrale prosjektledelsen hadde ansvar for koordinering, arrangementer, erfaringsformidling og kontakt med sentrale myndigheter. Den tidligere Styringsgruppe ble erstattet av et kontaktutvalg med representanter fra departementene, Sosial- og helsedirektoratet og Husbanken.

Ved prosjektoppstart i 2001 var landets fem største bykommuner, Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand, med i prosjektet. Fra 2002 ble prosjektet utvidet med Drammen og Tromsø samt 3 nye prosjekter i Oslo. Samtidig fikk de frivillige organisasjonene Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen og Kirkens sosialtjeneste egne prosjektmidler. Det var fra oppstart en forutsetning at frivillige organisasjoner skulle involveres i arbeidet, men status som selvstendige prosjektdeltakere ga en ny utfordring.

Prosjektdeltakerne ble invitert til å være med i prosjektet, men tilskudd ble gitt etter søknad.

Hovedmålsettinger for prosjektet:

- Utvikle metoder og modeller for å motvirke og forebygge bostedsløshet.
- Erfarings- og kunnskapsformidling
- Skape grunnlag og erfaringer for en nasjonal innsats/strategi

Prosjekt bostedsløse har vært et utviklingsprosjekt, og blir nå fulgt av den nasjonale strategien ”På vei mot egen bolig”.

I Boligmeldingen, St.meld. nr 23 (2003/2004), ble følgende resultatmål foreslått for en nasjonal strategi mot bostedsløshet for perioden 2005 – 07:

- antall utkastelser skal reduseres med 30%
- ingen skal tilbringe tid i midlertidige boligløsninger ved løslatelse fra fengselsopphold
- ingen skal tilbringe tid i midlertidige boligløsninger etter utskrivelse fra institusjon
- ingen skal tilbys døgnovernatting uten kvalitetsavtale
- ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud.

Stortinget sluttet seg til dette i juni 2004. Husbanken er statlig koordinator for satsningen. Strategien er en oppfølging av Prosjekt bostedsløse og innebærer ”i forkant arbeid” for å motvirke bostedsløshet.

For Husbankens ansatte har arbeidet med Prosjekt bostedsløse medført en vesentlig kompetanseheving. I tillegg til vurderinger i forhold til boligutforming og finansiering, har Husbanken deltatt i planlegging, igangsetting, drift og evaluering av boligsosiale tiltak for vanskeligstilte. Konferanser, kommunesamlinger, prosjektledersamlinger og studieturer kan ses på som et systematisk opplæringstiltak. Alle regionkontorene hadde deltakere på høgskolestudiet i boligsosialt arbeid i Trondheim. Prosjekt bostedsløse har kvalifisert Husbanken for oppgaven med å koordinere den langt større satsningen *På vei mot egen bolig*.

Felles for prosjektkommunene er at de har utarbeidet planer for å etablere boliger for bostedsløse og å forebygge at bostedsløshet oppstår. Felles for alle planene er også å unngå dårlige døgnovernattingssteder, og å erstatte midlertidige løsninger med varige boliger. Flere av kommunene har utviklet modeller for boliger med bo-oppfølging som er mindre kostnadskrevende enn de tidligere midlertidige tilbudene uten oppfølging.

2. Sammendrag

Innledning

Prosjekt bostedsløse har vært en nasjonal satsning i perioden 2001 – 2004 som har utviklet metoder og modeller for å motvirke bostedsløshet. Prosjektet har også lagt en del av grunnlaget for ”Nasjonal strategi mot bostedsløshet: På vei mot egen bolig”, for perioden 2005 – 2007.

Store byer har størst konsentrasjon av bostedsløse. Ut fra dette ble Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand fra 2001 og i tillegg Drammen og Tromsø fra 2002 prosjektkommuner. Kirkens Bymisjon i Oslo, Frelsesarmeen i Oslo og Kirkens sosialtjeneste har vært selvstendige prosjektdeltakere fra 2002. Prosjektet har dekket utviklingskostnader, men deres tiltak var og er avhengig av samarbeid med kommuner for drift av tiltakene.

Prosjekt bostedsløse har satt fokus på bostedsløshet både i prosjektkommunene og i de kommunene som har deltatt i prosjektets arrangementer, dvs. de fleste av landets kommuner med flere enn 20 000 innbyggere samt nabokommuner til prosjektkommunene.

Stavanger: Prosjekt bostedsløse har som et nasjonalt prosjekt bidratt sterkt til fokus på dette feltet. Dette fokuset, der en har fått drahjelp fra sentrale myndigheter, har gitt ringvirkninger i det lokale prosjektet, og hatt vesentlig innvirkning på problemområdet. Det å opprette sentrale prosjekt sammen med tilhørende øremerkede midler fra sentralt hold er sterke virkemidler.

Boformer

Prosjekt bostedsløse hadde registrert 412 husstander fordelt på 33 tiltak³ ved prosjektets avslutning i desember 2004. I løpet av 2005 vil ytterligere ca 160 husstander få bolig som er initiert av prosjektet. De 412 husstandene er fordelt på vanlige leiligheter, for en stor del samlokaliserte, bokollektiver og botreningsleiligheter. Leiligheter formidlet gjennom bydelsprosjektet i Oslo og kommunenes styrking av boligformidling er ikke registrert i prosjektet, men inneholder et betydelig antall husstander. Bydelsprosjektet har hatt ca 250 boligformidlinger pr år.

Avtaler og krav til beboere

Alle leietakerne i prosjekt bostedsløses botiltak⁴ har husleieavtaler etter Husleieloven. Husleielovens § 11.2 som gir tidsbegrensede kontrakter er sammen med en avtale om booppfølging mye brukt, mens §11.1 om spesialboliger ikke benyttes. De fleste tiltakene følger vanlige husordensregler, mens noen få har krav om rusfrihet.

Innen prosjektkommunene har det vært en tendens til overgang mot flere vanlige husleiekontrakter uten bruk av §§ 11.1 eller 11.2. En holdning til at alle skal bo uten krav til forutgående behandling eller rusfrihet har vokst frem.

³ Tiltak er her talt som prosjektets delprosjekter. Et team som dekker en samlokalisert bolig og et antall leiligheter i vanlig boligmasse regnes som et tiltak. Et bo-oppfølgingsteam regnes også som ett tiltak uavhengig av antall husstander som følges opp.

⁴ Drammen kommune har etablert en sykehjemsavdeling for pleie og omsorgstrengende tidligere bostedsløse. Disse har ikke husleiekontrakt, men en tildelt sykehjemsplass.

Bergen: En viktig verdi ligger i at ingen skal måtte kvalifisere seg for å få en verdig bolig. Alle bør ha tilgang til et verdig botilbud med individuelt tilpassede tjenester når det er behov for det.

Bostabilitet

Tidligere bostedsløse fungerer godt i selvstendig bolig når de systematisk følges opp med kommunale tjenester. Enten husstanden har fått ordinær eller midlertidig leiekontrakt, om leilighetene er samlokaliserte eller leiligheten er integrert i vanlig bomiljø, blir de fleste boende i sine leiligheter.

Drammen: Erfaringene viser at tiltak for bostedsløse har en god effekt, og ambulante oppfølgingstjenester i bolig er verdifullt og virksomt.

Prosjektets erfaringer med bokollektiver med felles kjøkken, bad/WC og/eller oppholdsrom er langt dårligere. Når det gjelder bokollektivene, med unntak av de som ble opprettet i 2004, melder kommunene om store problemer, men har ulike forklaringer og løsningsforslag. En felles konklusjon er at personer som skal leve tett sammen med felles fasiliteter, på forhånd må ha valgt å bo sammen dersom dette skal fungere.

Kirkens Bymisjon: Erfaringen i dag er at "ingen er bare det du ser". Personer man tror har få problemer kan gjerne vise seg å ha betydelig flere, samt at personer med store problemer kan vise seg å tilpasse seg på en utmerket måte.

Tiltak hvor det stilles krav til rusfrihet eller overgang til ny livsførsel har lavere bostabilitet enn leiligheter der det er alminnelige husordensregler med krav om at husstandene tar hensyn til hverandre. To av tiltakene med krav til rusfrihet og ny livsførsel har også hatt problemer med å fylle opp leilighetene.

Konklusjonen innen prosjektet synes å være at leiligheter med tilnærmet alminnelige husordensregler gir bostabilitet. Dersom det over tid viser seg at botiltak har krav som en stor andel av beboerne ikke klarer å forholde seg til, bør det vurderes tilpasning av regelverket til brukergruppen.

Bostedsløse kvinner har særskilte behov, og har ofte en lavere status enn bostedsløse menn. Noen av deltakerne, blant annet Kirkens Bymisjon i Stavanger har botiltak som retter seg spesifikt mot bostedsløse kvinner. Også Trondheim kommune og Bergen kommune har botiltak for kvinner.

Kommunale strategier mot bostedsløshet

Utarbeidelse av kommunale strategier mot bostedsløshet styrker det systematiske arbeidet og ulike instanser i kommunene, og finner frem til tverrfaglige løsninger på tvers av organisasjonen. I prosjektkommunene er slike planer utarbeidet, eller evt andre planer er samordnet mot en felles plan for å motvirke bostedsløshet. Prosjektet utarbeidet en mal for utarbeidelse av en kommunal strategi mot bostedsløshet, og særlig Stavanger brukte denne for sin plan. De øvrige kommuner brukte elementer av malen inn i andre boligpolitiske dokumenter, i særlig grad boligsosiale handlingsplaner.

Det opprinnelige prosjektopplegg var at kommunene skulle utarbeide strategier innen en "Trappetrinnsmodell" der tiltak fra akutt døgnovernatting, via ulike former for midlertidige boliger, skulle føre frem til en ordinær selvstendig bolig. Ingen av prosjektkommunene valgte

denne modellen. De modeller som er valgt, er variasjoner over flere modeller der døgnovernatting og midlertidige boliger er av tidsbegrensets karakter, men at bo-oppfølgning varieres i varige fullverdige leiligheter

som ofte er samlokaliserte.

Bergen: Boligmeldingen er Bergen kommunes boligpolitiske strategidokument. Meldingen er utarbeidet gjennom tverretalig samarbeid. Viktigheten av å ha en bred politisk forankring i dette arbeidet, må understrekes. Det har vært bred politisk vilje i arbeidet mot bostedsløshet i Bergen.

Samarbeid med frivillige

Helt fra prosjektstart har det vært en målsetting at frivillige organisasjoner skulle følge opp sitt arbeid med bostedsløse ved boligrettede tiltak. Alle kommunene samarbeidet med frivillige organisasjoner innen sin virksomhet overfor rusmisbrukere.

Fra 2002 ble tre organisasjoner selvstendige prosjektdeltakere, men var fortsatt avhengig av driftsavtaler med kommuner. Lovverket om konkurranseutsetting ble et hinder for å få til et samarbeid for Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen. Disse organisasjonene arbeider i Oslo kommune, som har rutiner og regelverk på dette området. Lov om offentlige anskaffelser ga ingen fortrinn for frivillige organisasjoner ved konkurranseutsetting. Regjeringen ga høsten 2002 kommuner midlertidig dispensasjon fra Lov om offentlige anskaffelser for avtaler med frivillige organisasjoner om drift av boligsosiale tiltak.

Husbanken har laget et nettsted www.husbanken.no/ops som er et veiledningsmateriale for offentlig privat samarbeid.

Kirkens Bymisjon: Særlig har lov om offentlige anskaffelser skapt hodebry og det var en lang vei før vi fikk på plass gode driftsavtaler og midler til oppfølgingstjenester. Steenstrups gate 11. drives i tilknytning til Aktivitetshuset Prindsen. Dette ser ut til å være en god modell. De ansatte på Aktivitetshuset deltar alle i oppfølgingsarbeidet, samarbeidet med bydelen fungerer godt og naboenes protester har stilnet.

Kirkens Bymisjon har i Oslo startet to botiltak innen prosjektet. Botiltakene består av flest fullverdige leiligheter, men inneholder også hvert sitt bofellesskap. Det ene bofellesskapet har avtale med en bydel, mens det er individuelle avtaler med enkeltbydeler i det andre.

Frelsesarmeen i Oslo har rehabilitert en gammel lagerbygning på Grønland, og fått 20 leiligheter. Her er det også individuelle avtaler.

Kirkens sosialtjeneste har etablert samlokaliserte leiligheter i Trondheim innen prosjektet. De har fortsatt arbeid i gang for etablering i flere av prosjektbyene.

Kirkens sosialtjeneste: Konkurranseutsetting har ikke vært tema i de kommunene vi har samarbeidet.

I Trondheim og Stavanger er det opprettet botiltak innen prosjektet hvor frivillige organisasjoner utenom de selvstendige prosjektdeltakerne har deltatt.

Ikke i mitt nabolag; NIMBY (Not In My Backyard)

I de fleste samlokaliserte boligene og bokollektivene har det fremkommet naboprotester før innflytting. Det er også eksempler på botiltak som ikke har blitt realisert som følge av

naboprotester. Betente naboforhold fra tidligere leieboere i kommunalt disponerte leiligheter har noen ganger ført til at naboer ikke har hatt noe overbærenhet med tilløp til uro for de nye leietakerne. Etter innflytting

roer naboklager seg nesten alltid. Det er eksempler på at bokollektiver har hatt svært mye intern uro, men naboene har ikke merket dette. De få tilfellene hvor klager er opprettholdt, gjelder dette høy musikk om natten.

Både kommuner og organisasjoner har arbeidet med informasjons- og kontaktformer overfor naboer. Taushetsplikt gjelder, og det er ikke noen meldeplikt når vanskeligstilte flytter inn i et nabolag. Likevel blir det lagt merke til når bokollektiver og samlokaliserte boliger blir etablert, og det skapes frykt blant naboer.

Trondheim: Naboene etterlyste kommunens strategi for etablering av boliger for spesielt vanskeligstilte grupper. Kommunens strategi var å ikke gi særskilt informasjon ut over ordinær nabovarsel. Det er i ettertid laget informasjonsstrategi som klargjør hvem som gir informasjon, hvilken informasjon som skal gis på hvilket tidspunkt og til hvem.

Informasjonen inneholder generell informasjon om boligen, og et viktig punkt er at naboer får et kontaktnummer som kan ringes til også utenom ordinær arbeidstid.

Sentrale politikere, både nasjonalt og lokalt, har vært til stor støtte i forbindelse med sin prinsipielle holdning om at også vanskeligstilte skal bo i alminnelige nabolag.

Arrangementer i prosjektets regi

Kommunemøter

I prosjektperioden har det vært avholdt kommunemøter hvert halvår, til sammen 8. Møtene har vært avholdt i de 7 prosjektkommunene. I oppstartperioden var det 3 lukkede møter for prosjektdeltakerne hvor prosjektoppstart, organisering av prosjektarbeidet og statlige føringer var tema. Etter dette har møtene hatt fokus på erfaringsformidling, og kommuner med mer enn 20 000 innbyggere samt nabokommuner til arrangørstedene har vært invitert. Oppslutningen om disse møtene har vært meget god.

Prosjektledersamlinger.

For erfarings og idéutveksling har det vært arrangert prosjektledersamlinger ca 4 ganger pr år. Samlingene har for en stor del vært holdt i tilknytning til andre møter. Befaringer og orienteringer om de lokale prosjekter har vært tema på alle prosjektledersamlingene.

Husbankens fagdag.

Juni 2002 var bostedsløshet tema for Husbankens fagdag. Dette var innledningen på den erfaringsoverføring som i siste halvdel av prosjektet har vært omfattende.

Nordisk seminar

Prosjektet tok initiativ til og hadde ansvaret for gjennomføring av konferansen "Bostedsløshet i Norden" som Husbanken arrangerte i november 2002. Dette var den første nordiske konferansen for kommunal og statlig forvaltning, politiske myndigheter, frivillige organisasjoner og forskere. Der var innledere og deltakere fra alle de nordiske land samt en hovedinnleder fra Tyskland. De norske innleggene var konsentrert om deltakerkommunene i Prosjekt bostedsløse. Ny nordisk konferanse er under planlegging i Sverige.

Fylkesvise konferanser om boligsosialt arbeid.
Fylkesmennene og Husbankens regionkontorer
arrangerte i 2004 fylkesvise konferanser der erfaringer

fra Prosjekt bostedsløse ble formidlet fra de lokale prosjekter eller fra det sentrale.
I disse konferansene deltok representanter for en stor del av landets kommuner.

Deltakelse og innlegg i samlinger.

Representanter fra Prosjekt bostedsløse, både lokalt og sentralt, har deltatt; ofte med innlegg; i konferanser, seminarer og møter. Dette gjelder bl.a. tre møter i det nordiske forskernettverk, fylkesmøter i handlingsplan mot rus og mot slutten av prosjektperioden seminarer innen kriminalomsorgen og psykiatrien der boligspørsmål og bo-oppfølging blir berørt.

Prosjektets nytteverdi

Alle prosjektdeltakerne gir uttrykk for at det har vært nyttig å delta i prosjektet. I Trondheim har de oppsummert dette slik:

Trondheim samarbeidspartnere; synspunkter fra hjelpeapparatet:

Fagfolk i hjelpeapparatet er blitt spurt om hva de mener har vært nytteverdien med deltakelse i Prosjekt bostedsløse. Følgende er fremhevet:

- Bostedsløshet er satt i fokus, og da er det lettere å jobbe på grasrota.
- Vi har fått fokus på bostedsløshet og større bevissthet om hvor vanskelig det er å tilby varige boliger til rus/psykiatrigruppa.
- Fokus er blitt satt på de som virkelig er bostedsløse.
- Bevisstgjøring og holdninger i forhold til bostedsløshet.
- Nye metoder, nye erfaringer, og vi ser at det nytter.
- Mulighet for prosjektarbeid, feiling og læring. Prosjektet har gjort dette mulig på grunn av prosjektmidler.
- Vi har vel erkjent at løsningen for mange er små bofellesskap med personalet og er i gang med å etablere dette.
- Flere tilpassede boliger.
- Diskusjonen og erkjennelsen av at vi trengte småhus og at motstanden først og fremst var hos hjelpeapparatet..
- Kunnskap om boligbehov/kunnskap om tjenestebehov
- Prosjektet har gjort det mulig å tenke annerledes. Personene blir ikke bare ett nummer i køen av boligsøkere. Bostedsløse har ofte hatt flere tilbud tidligere som har vist seg ikke å være det riktige der og da. De har opplevd å bli kastet ut pga. problematikken sin, enten det er rus, psykiatri eller begge deler.
- I kjølvannet av prosjektet har det vært mulig å aktivisere resten av hjelpeapparatet, noe som er like viktig for at arbeidet vi gjør (prosjektet) skal bli vellykket.
- Ansvarliggjøring av ansvarsgrupper/leger/psykiatrien er også en del av arbeidet som må til for at prosjektet skal være av nytte for gruppa vi jobber med.

Et vellykket prosjekt betyr at flere har fått riktig hjelp, og selv mener de har blitt hørt og har det bedre i sin hverdag.

3. Kommuneprosjektene; kortversjoner for hver enkel kommune

Dette kapittel inneholder kortversjoner av de ulike prosjektene, og det er prosjektdeltakernes egne beskrivelser og vurderinger.

Oslo

Byrådsavdelingen

Oslo kommune har deltatt med fire delprosjekter i Prosjekt bostedsløse:

- Prosjekt bostedsløse i Bydel St. Hanshaugen.
- Informasjonsprosjektet, Helse- og velferdsetaten.
- Prosjekt store bostedsløse barnefamilier, Helse- og velferdsetaten.
- Botrenings- og kvalifiseringsprosjekt for bostedsløs ungdom med minoritetsbakgrunn, Helse- og velferdsetaten.

Det foreligger en sluttrapport fra hvert av delprosjektene. Sluttrapportene gir en grundigere gjennomgang av hvert enkelt delprosjekt.

Denne redegjørelsen tar sikte på å gi en kortfattet oversikt over Oslo kommunes deltagelse i prosjektet. Hovedvekten i denne redegjørelsen legges på helheten i Oslos deltagelse og arbeid med boligtiltak for vanskeligstilte. For mer detaljerte redegjørelser for hvert enkelt delprosjekt vises til rapportene fra disse.

I denne redegjørelsen gjengis en rekke erfaringer/resultater/synspunkter/anbefalinger fra delprosjektene. Sluttrapporteringen er p.t. ikke behandlet av politiske organer i Oslo kommune. Det er derfor ikke gitt at Oslo kommune vil følge alle anbefalinger eller innta de samme synspunkter som kommer fra delprosjektene.

Bydel St. Hanshaugen

Prosjekt Bostedsløse i Bydel St. Hanshaugen har startet opp utviklingen av en boligkjede med både bydelsspesifikke og byomfattende boligtilbud for bostedsløse.

Bydelens boligkjede tar utgangspunkt i kjedemodellen, men har valgt å integrere elementer fra både normaliseringsmodellen og trappetrinnsmodellen⁵. Dette for å tilfredsstille den store og sammensatte målgruppen vårt arbeid har vært rettet mot.

I Bydel St. Hanshaugen har boligmodellen blitt utviklet i en allerede eksisterende organisasjonsstruktur, hvor målet har vært å implementere arbeidet med de bostedsløse i det øvrige arbeidet som utøves overfor vanskeligstilte grupper i bydelen.

⁵ De ulike modellene er blitt beskrevet i Dyb, Evelyn, Tiltak for bostedsløse: En eksempelsamling, Prosjektrapport 309, Norges byggforskingsinstitutt, Oslo, 2001.

Det har vært naturlig å benytte de tiltak og tjenester som allerede er utviklet i Oslo for ulike grupper vanskeligstilte, i arbeidet med boliggingjøringen. Dette har vært Rusmiddelstatens tiltak og tjenester, de frivillige organisasjonenes tiltak og boliger samt Oslopsykiatriens tilbud og institusjoner.

Modellen vi har utviklet tar utgangspunkt i kartlegging av den enkelte bostedsløse, for å finne frem til de boligløsninger og tjenester den enkelte har behov for, og kan nyttiggjøre seg. Vi har i den sammenheng utviklet et kartleggingsverktøy.

I prosjektperioden er en del tjenester blitt etablert i bydelen, hvor formålet har vært å sikre de bostedsløse de tilbud og tjenester de har behov for. Et tverrfaglig boligtildelingsteam er blitt etablert for å sikre at de kommunale boligene blir tildelt de mest trengende bostedsløse. Videre har vi etablert et boligborg hvis funksjon har vært å sikre tilstrekkelig tilgang på boliger ved å etablere et kontaktnett av profesjonelle og private utleiere.

Prosjektet så behovet for et samarbeidsforum i arbeidet med boligkjeden og startet opp boligkjedeforum. Forumet har hatt som mål å fremme felles fokus og forståelse for de bostedsløses særlige problemer og behov.

Vi har erfart at i arbeidet med de bostedsløse, var det særlig tre grupper som ikke tidligere hadde mottatt den bistanden som andre vanskeligstilte grupper har fått i forhold til bolig og tjenester. Disse var rusmiddelmissbrukere, mennesker med dobbeltdiagnoser og flyktninger. Vi har derfor hatt et særlig fokus på å få disse gruppene inkludert i tjenesteapparatet. Prosjektet har arbeidet med å utvikle metoder for bo-oppfølging, med et særlig fokus på de nevnte gruppene. Det har også vært viktig å få etablert rutiner i tjenesteapparatet som sikrer bostedsløse rask avklaring, kartlegging og boligetablering eller et behandlingstilbud.

Vår erfaring har vært at mange av de bostedsløse har store og sammensatte problemer som krever at ulike tjenester og etater samarbeider rundt den enkelte. Vi har prøvet ut ulike samarbeidsformer og erfart at ikke alle klienter mestrer, og er tjent med, de samme samarbeidsmetodene. I mange saker er ansvarsgrupper og samarbeidsgrupper en god og hensiktsmessig metode, mens i andre saker har vi sett at klienten er best tjent med å få en koordinator å forholde seg til. Dennes oppgave er å trekke i trådene, påse at de nødvendige tjenestene og den rette behandlingen kommer i gang og bistå klienten under hele prosessen.

Prosjekt bostedsløse i Bydel St. Hanshaugen har bestått av en prosjektleder og fire prosjektmedarbeidere. Tre av stillingene har vært finansiert av midler fra Husbanken, to med midler fra Sosial- og helsedirektoratet. Alle, inkludert prosjektleder, har arbeidet direkte med brukergruppene. Dette har vi erfart har vært av sentral betydning i utviklingen av boligløsninger og tjenester for de bostedsløse.

Det er klientene som har vært våre viktigste rådgivere og "læremestere" under arbeidet med å finne frem til de rette tilbudene. De har lært oss viktigheten av å etablere stabile tillitsfulle relasjoner og være fleksible både med hensyn til de tjenester som påkobles, og de boligløsninger man tilbyr. En kaotisk virkelighet må møtes med fleksibilitet og toleranse fra det tjenesteapparatet som skal gi de bostedsløse et tilbud.

Oslo Helse og velferdsetaten– Store barnefamilier

Organisering

Prosjekt ”Store barnefamilier” med etnisk minoritetsbakgrunn ble etablert i høsten 2002 og startet opp sitt arbeid i januar 2003. Prosjektets ressurser har bestått av prosjektleder samt en prosjektmedarbeider i 50% stilling. Prosjektleder overtok i august 2003, p.g.a. sykdom, også ledelsen av Helse- og velferdsetatens andre prosjekt som var rettet inn mot minoritetsbefolkningen; ungdomsprosjektet ”Veien til egen bolig”. Avdelingsdirektør i Bolig- og sosialavdelingen var prosjektansvarlig for samtlige prosjekter knyttet opp til Prosjekt bostedsløse i etaten. I tillegg til en intern styringsgruppe i Helse- og velferdsetaten var det etablert en styringsgruppe i Byrådsavdeling for velferd og sosiale tjenester for alle delprosjektene i Oslo som var knyttet opp mot den nasjonale satsningen.

Minoritetsprosjektene i etaten har samarbeidet med bydelene Alna, Gamle Oslo, Stovner og Søndre Nordstrand. Bydelene ble valgt ut fordi de hadde høy andel innbyggere med innvandrerbakgrunn samt henholdsvis flest ungdommer plassert i Ungbo og familier i midlertidige botilbud. Det var etablert prosjektgrupper i hver enkelt bydel.

I tillegg til ovennevnte organer ble det i 2003 etablert en nettverksgruppe knyttet opp til prosjekt store barnefamilier. Målsetting for nettverksarbeidet var å skissere strategier og metoder for å forebygge bostedsløshet blant store barnefamilier med etnisk minoritetsbakgrunn. Nettverksgruppa besto av representanter fra de fire prosjektbydelene, Husbanken, region Oslo, Primærmedisinsk verksted (Kirkens Bymisjon), Ressurscenter for somaliske kvinner og Somalisk velferdsforening.

Målgruppe, måltall og målsetting

Prosjektet var begrenset til store barnefamilier med etnisk minoritets bakgrunn, med tre barn eller flere, som hadde tilhørighet i Oslo kommune og som bydelene ikke hadde lykkes med å bosette ved hjelp av ordinære tjenestetilbud/hjelpetiltak. Det ble i oppstartsmøtene med bydelene antydnet et måltall på 10 familier, men at dette kunne justeres ut fra en helhetlig vurdering av prosjektets kapasitet og bydelenes behov.

Målsettingen var, i nært samarbeid med deltagende bydeler, å utvikle modeller for bosetting og oppfølging av store barnefamilier ved hjelp av boligmarkedet og eksisterende boligsosiale virkemidler og tjenestetilbud.

Skisserte tiltak og virkemidler for å nå prosjektets målsetting

Helse- og velferdsetatens samlede ressurser var tenkt benyttet i prosjektet. Det var lagt opp til et nært samarbeid med ulike interne avdelinger og øvrige prosjekter med tanke på maksimal utnyttelse av det private leiemarkedet og personretta virkemidler. Prosjekter/beboere som er tilknyttet Husbankens nasjonale bostedsløshetsprosjekt var forventet prioritert for tildeling av statlige tilskuddsmidler til innleie og kjøp av bolig.

Øvrige tiltak og virkemidler:

- Kartlegging, erfaringsformidling.
- Etablering av nettverksgruppe (Eldrerådet).
- Utvikling av metoder for bosetting og individuell oppfølging av store barnefamilier som er i behov av ekstra støtte for å erverve seg/opprettholde et stabilt botilbud.
- Utvikling av et Nettbasert læringsprogram.

- Etablering av Minoritetsrådgivere.

Brukergruppa

Prosjektet har hatt kontakt med 19 familier. Familiene består av 29 forsørgere og 109 barn. 11 av familiene har Somalia som opprinnelsesland. De øvrige familiene kommer fra henholdsvis Afghanistan, Irak, Marokko og India.

Bruk av Husbankens ordinære ordninger

Prosjektet arbeidet gjennom hele prosjektperioden bevisst for å benytte og prøve ut effekten av Husbankens ordinære ordninger. I dialog med Husbanken, region Oslo ble det avsatt en ”sentral” pott tilskuddsmidler på fem millioner kroner og nedsatt en gruppe bestående av representanter fra henholdsvis Husbanken, region Oslo og Helse- og velferdsetaten for å se på muligheten for at flere barnefamilier kunne kjøpe egen bolig. Gruppa tilbød bydelene bistand med å behandle innkomne lånesøknader og kjøper fikk hjelp i kjøpsprosessen; visningsassistanse osv.

De fire bydelene har pr. 01.12.04 totalt anmodet om bistand til å vurdere 12 lånesøknader for tildeling av tilskudd over den sentrale potten. Seks av de tolv lånesøkerne har fått avslag på sin søknad og seks familier har fått forhåndsgodkjenning om lån og tilskudd. Av disse har tre familier kjøpt bolig, et vedtak er trukket tilbake p.g.a samlivsbrudd, 1 søker fant ikke egnet bolig og valgte å leie bolig i sin nåværende bydel framfor å flytte til annen bydel med lavere boligpriser. Den siste familien har fortsatt gyldig vedtak, men har ikke funnet egnet bolig enda. Prosjektet vurderer lav inntekt, bruk av namsmannens satser for vurdering av livsopphold, behov for høyt tilskudd og fravær av statlig bostøtte som sentrale elementer for at ikke flere familier kan kjøpe egen bolig.

Bostabilitet

Samtlige familier oppgir å ha flyttet flere ganger etter ankomst Norge. Antall flyttinger varierer fra to til ni ganger. Åtte av de ni familiene som leide bolig på det private leiemarked, leide bolig av annen person med minoritetsbakgrunn. De fleste utleiere med minoritetsbefolkning er ikke profesjonelle utleiere, men personer som leier ut sin egen bolig p.g.a utenlandsopphold eller har en bolig nummer to for utleie. En del av boligene i sistnevnte gruppe er kun tenkt benyttet som utleiebolig over en kort periode inntil de overtas av andre personer i eierens familie. De som leier risikerer således hyppige flyttinger.

Bydelene oppgir også at mange store barnefamilier får avslag på sine søknader om kommunal boligtildeling. Noen av søkerne oppfyller ikke kriteriene men i all hovedsak blir avslagene fattet fordi bydelene ikke disponerer nok store boliger. Det er de mest vanskeligstilte av de vanskeligstilte som får tildelt kommunal bolig.

Framskaffelse av flere store kommunale boliger og bedre strategier for å hjelpe flere familier inn på det private leiemarked skisseres her som viktige tiltak.

Oppfølging

Oppfølgingstilbudet var basert på en løsningsfokusert tilnærming. Det var familiene som var ekspertene og satt med kompetansen på hvordan konkrete situasjoner best kunne løses. Prosjektets språk og kulturkompetanse var viktig element for å oppnå dialog og samarbeid med familiene for å nå ønsket mål. Prosjektet viser at det gjennom å tilrettelegge et oppfølgingstilbud tilpasset målgruppens ønsker og behov er det mulig å etablere et samarbeid med de aller fleste familier med minoritetsbakgrunn.

Videreføring av prosjektets erfaringer

Prosjektet skulle ha ønsket seg ytterligere et års arbeidstid for å få utviklet mer spesifikke metoder for bosetting og oppfølging. Det bør utvikles en kommunal strategi for å samordne framtidige prosjekter og tiltak rettet mot målgruppa for å legge til rette for integrering gjennom stabile botilbud.

Oslo Helse og velferdsetaten – Ungbo

Ungdomsprosjektet ”*Veien til egen bolig*” har henvendt seg til gruppen bostedsløse unge i alderen 17 – 23 år med minoritetsbakgrunn. Prosjektet har konsentrert sin oppmerksomhet mot denne gruppen unge med bakgrunn fra Asia og Afrika.

Ungdomsprosjektet har samarbeidet med fire utvalgte bydeler. Disse bydeler er Alna, Gamle Oslo, Stovner og Søndre Nordstrand. Bydelene er valgt ut på bakgrunn av antallet registrerte unge i målgruppen, samt innvandrerbefolkningen generelt.

Ungdomsprosjektet har vært organisert som et treningsprogram med fire hovedarenaer for trening. Det fire hovedarenaer for trening: *Botrening, Opplæring, Sysselsetting og Nettverksbygging*, også kalt ”de fire ben”.

Prosjektet har drevet kompetansetrening innen de fire primærområdene ved å inngå en samarbeidsavtale mellom beboerne/ungdommen og booppfølgeren. Den praktiske gjennomføringen av både kartlegging og koordinering samt botrening har vært forestått av booppfølgere i treningsboligen. Treningsboligene har vært plassert i leiligheter som har vært organisert som bokollektiv.

Prosjektet har tatt utgangspunkt i løsningsfokusert tilnærming som metodeutviklingsarbeidet og kjedemodellen for modellutviklingsarbeidet.

Ungdomsprosjektet har samarbeidet nært med bydelenes sosial- og barneverntjenester, samt boligkontorer. Ungdomsprosjektet har også prøvet ut samarbeid med andre eksisterende hjelpetiltak.

All rekruttering av ungdommer til prosjektet har vært formidlet av bydelens sosial- og barneverntjenester. Dette har medført at alle unge som har deltatt i prosjektet har hatt en pågående sosial- eller barnevernsak.

Prosjektet har i perioden år 2002 til år 2004 fulgt opp totalt 22 ungdommer. 20 av ungdommene har fysisk flyttet inn i boligen. Ungdommenes alder var ved innflytting fra 19 – 25 år. Fire av ungdommene var over 23 år ved innflytting. De fleste av ungdommene har vært i prosjektet i aldersgruppen 20 – 22 år. De fleste av ungdommene i prosjektet har hatt Somalia som opprinnelsesland. Dette til tross for at prosjektet har åpnet opp for deltakelse fra to kontinenter, Afrika og Asia.

Det ser ikke ut til at prosjektet har klart å fange opp de unge med kortest botid i Norge. Vi har konstatert at dette ikke er en gruppe som etter prosjektets erfaring henvender seg til bydelens sosialkontorer med spørsmål om hjelp til bolig.

Ca halvparten av ungdommene hadde i sin tidligere bokarriere bodd i institusjoner og noe under halvparten hos familie eller venner. Familie i denne sammenhengen omfatter også nær slekt (onkel eller tante) og også ”storfamilie” og klan.

Ved innflytting i prosjektet var ca. halvparten av ungdommene i en eller annen form for beskjeftigelse. Under halvparten hadde en skoleplass. For disse ungdommene var igjen halvparten i videregående

opplæring og den andre halvparten enten i voksenopplæring eller språkopplæring. Den andre halvparten ble definert som arbeidsledige.

Til sammen har 20 ungdommer bodd i prosjektboligene. Den første flyttet inn i mars 2003. Ungdommene har i snitt bodd i prosjektboligen i ca. 9 mnd. Den ungdom som har bodd lengst har bodd i 20 mnd. Ved avslutning av prosjektet vil 15 av 20 ungdommer være i en ordnet bosituasjon. Beboerne i bokollektivet har tegnet korttidskontrakt. Det har vært inngått 20 korttidskontrakter. (Jf. Husleielovens § 11.2)

Prosjektets boform har vært bokollektiv. Bydelene har fremskaffet boliger til bruk for prosjektet. Dette har vært leiligheter, som for tre av bydelenes vedkommende, har vært en del av den ordinære boligmasse, og for en av bydelene vært leid inn av UNGBO.

Alle leilighetene har vært beliggende i blokkbebyggelse. Fire av de fem leilighetene som prosjektet har benyttet, har også tidligere vært benyttet til kollektivt boende enten som et ledd i rehabilitering eller som utleiebolig i regi av UNGBO. Tre av disse boligene har i utgangspunktet, når de ble bygget, vært utformet for å tilfredsstillende en kollektiv boform.

Den kollektive boform stiller store krav til medlemmene i gruppen. Det faktum at ungdommene ikke har kunnet velge hverandre, har vært i ulike aldre og ikke minst fra ulike land og representert flere kulturer, setter naturlig nok en kollektiv boform på en hard prøve. Prosjektet har vurdert bokollektiv som uegnet boform for botrening dersom beboerne ikke får anledning til å velge hverandre eller at det er flere bokollektiv å velge mellom.

Prosjektets ungdommer har tegnet midlertidig kontrakt etter Husleielovens § 11.2 med bydelens boligkontor. Det er også utarbeidet egne husordensregler som beboerne forplikter seg å følge under botiden. Beboerne har betalt husleie på ordinær måte til bydelen. Beboerne har inntekt gjennom arbeid, utdanningsstipend, sosialhjelp eller trygd.

Ungdomsprosjektet har også sett på de økonomiske boligvirkemidlene. Lån og tilskuddsordningene vil ikke være tilgjengelige for de ungdommer som er prosjektets målgruppe. Ungdommene i målgruppen for prosjektet mangler både stabil inntekt og egenkapital. De mangler ofte et nettverk og støtteapparat som kan veilede dem om at det vil være lønnsomt å foreta seg på boligmarkedet. For disse ungdommene vil det derfor i første rekke være aktuelt med å hjelpe med kompetanse og veiledning. Her vil det være viktig å se mulighetene vær for seg eller i kjede. Det er få tiltak på boligmarkedet som er rettet spesielt mot ungdomsgruppen.

Prosjektets arbeidsform bygger på en løsningsfokusert tilnærming (LØFT). Medarbeiderne i prosjektet har felles opplæring i den teoretiske forankringen for å få til en felles plattform i det metodiske arbeidet.

Prosjektmedarbeiderne har arbeidet med nærmiljøet og vært i dialog med både naboer og borettslagets styrer. Prosjektmedarbeiderne har deltatt på styremøter og gitt informasjon om prosjektets målsetting og arbeidsform. Videre har prosjektet oppgitt kontaktpersoner som de ulike borettslag kan kontakt via telefon. Denne arbeidsform har fungert som et bindeledd mellom beboerne i kollektivet og naboer/borettslaget. Det har gjennom denne kontakten også vist seg at ikke alle klager som har vært rettet mot beboerne i kollektivet har vært berettiget

og at dette har kunnet avklares tidlig og dermed bidratt til at problemene har blitt løst på effektiv måte.

I to av bokollektivene har det vært bosatt en voksen beboer i bokollektivet. Bakgrunnen for dette tiltaket var et voksende behov for stabilitet i bokollektivet. Særlig stabilitet i helgene har vist seg å være et problem. Voksenbeboeren har innehatt rollen som en voksenperson i bokollektivet.

Det har vært foretatt evalueringer med de samarbeidende bydelers prosjektgrupper. Det er i denne evaluering fanget opp noen felles utfordringer og synspunkter som omhandler både egen innsats og vurdering av nytten av prosjektet, samt samarbeidet bydelene imellom.

Av de fire bydeler som prosjektet har samarbeidet med er det kun Stovner bydel som har gitt uttrykk for at bydelen har interesse av å opprette tiltak for ungdom som en kollektiv boform.

Det er laget en fim på DVD format om Ungdomsprosjektets arbeid. Filmen har tittel ” *Veien til egen bolig*”. Tre av beboerne i Ungdomsprosjektet og to av prosjektmedarbeider har deltatt i filmen. Interesserte kan henvende seg til Helse- og velferdsetaten, Oslo kommune.

Oslo Helse og velferdsetaten - Informasjonsprosjektet

Bakgrunn

Informasjonsprosjektet knyttet til Prosjekt bostedsløse startet i oktober 2002 og avsluttet 31.12.2004. Formålet med Informasjonsprosjektet var å ha et overordnet ansvar i Oslo for å formidle erfaringer om gode bosetningsløsninger for bostedsløse og informere om igangsatte prosjekter.

Av flere årsaker ble det innhentet ny prosjektleder i 80 % stilling for informasjonsprosjektet i perioden 01.04.- 31.12. 2004. En revidert oppdragsbeskrivelse ble utformet og prosjektets formål ble omformulert til å være: Formidling av informasjon, erfaringer og kunnskap fra Prosjekt bostedsløse. Hovedmålgruppen for informasjonsprosjektet var bydelene i Oslo.

Formålet skulle utføres på følgende måte:

- Formidling av informasjon og erfaringer fra delprosjektene i Oslo kommune til de enkelte bydelene, etater og andre relevante samarbeidspartnere.
- Formidling av informasjon og erfaringer fra det nasjonale prosjekt bostedsløse.
- Formidling av annen kunnskap knyttet til arbeidet med bostedsløshet i Oslo kommune.

Aktiviteter

Det ble bestemt at informasjon, erfarings- og kunnskapsformidlingen hovedsakelig skulle foregå via Internett. I den sammenhengen ble www.bostedsloshet.no etablert som et informasjonscenter for ulik kunnskap om arbeidet med bostedsløshet i Norge, med hovedfokus på det arbeidet som ble utført i delprosjektene i Prosjekt bostedsløse. Informasjonsprosjektets nettsted har blitt meget godt mottatt og antall besøk har steget jevnt i perioden. Enkelte måneder har www.bostedsloshet.no hatt i underkant av 500 besøk.

I tillegg til etableringen av www.bostedsloshet.no har informasjonsprosjektet arrangert 3 seminarer hvor representanter fra bydelene, Husbanken, frivillige organisasjoner og andre relevante partner ble invitert. Informasjonsprosjektet har også deltatt på flere prosjektledersamlinger og kommunesamlinger i regi av Prosjekt bostedsløse.

Arbeidet fremover

På grunn av den gode mottagelsen skal

www.bostedsloshet.no fortsette å være i drift, men i noe

endret form og omfang. Erfaringene med nettstedet så langt og tilbakemeldingene fra publikum har vist at det var et stort behov for et nettsted hvor informasjon knyttet til arbeidet med bostedsløshet var godt tilgjengelig.

Bergen

Oppsummering av viktige erfaringer

Organisering og målgruppe

Prosjektet er forankret i Byrådsavdeling for helse og omsorg, men er et fellesprosjekt med Boligetaten og boligbedriften (Bergen Bolig og Byfornyelse). Samarbeidet er tett med sosialtjenesten i bydelene som driver oppfølgingstjenesten. 18,5 stillinger er etablert i prosjektperioden.

Målgruppen er bostedsløse personer med rusmiddelproblemer. Svært mange av dem har psykiske problemer i tillegg. De fleste har vært bostedsløse i mange år og/eller blitt kastet ut flere ganger fra forskjellige botilbud. Mange har vært "kasteballer" i systemet og møtt et ikke-samarbeidende tjenesteapparat. Også personer som er i ferd med å miste leiekontrakt på grunn av sitt rusmiddelproblem er i målgruppen for oppfølging.

Målsetningen er at leietakeren skal få en bedret livskvalitet ved hjelp av individuelt tilpasset oppfølging i tildelt bolig samt hjelp til å kunne bli boende over tid. Det er ikke krav til rusmestring/rusfrihet i prosjektet.

Boligfremskaffelse og tildeling

Ved prosjektets oppstart valgte kommunen, av hensyn til tempo og råderett, å fristille ordinære kommunale utleieboliger for prosjektet. Nødvendig fysisk tilpasning er foretatt, både med midler fra Husbanken og med tilskuddsmidler fra Boligetaten. Det ble også ervervet og bygget om et større anlegg med 15 boenheter i løpet av prosjektperioden.

Investeringskostnadene i prosjektperioden har vært på kr. 24.310.400, hvorav kr. 10.920.450 har vært tilskudd fra Husbanken og Boligetaten (tilskuddsmidler fra Boligetaten er videreformidlet fra Husbanken). Detaljert oppstilling fremgår under presentasjonen av tiltakene.

Tildeling av bolig foregår etter foregående vurdering i de lokale inntaksteamene hvor prosjektet, oppfølgingstjenesten, Boligetaten og boligbedriften er representert. På denne måten får en på et tidlig tidspunkt inn kunnskap om beboer, bomiljø, fysiske forhold ved boligen og andre ting som er av betydning for å få til en vellykket bosetting.

Som beboer i kommunal utleiebolig har leietakeren rett på kommunal bostøtte og for de av beboerne som ikke mottar trygdeytelser dekkes hele husleien av bostøttet. Årlig nettokostnad for kommunen er ca. 650.000.

Metoder i oppfølgingen

Tilnærmingen kan variere noe mellom de forskjellige teamene, men viktige fellestrekk er: Oppfølgingstjenesten møter den enkelte "der de er" og tilbyr tiltak etter den enkeltes behov for bistand. Hovedfokus i oppfølgingstjenesten er å bistå leietakeren i å beholde boligen.

Husleieloven, økonomi og naboers krav til atferd kan for mange av leietakerne være vanskelige å forholde seg til.

Dette medfører at mye av oppfølgingstjenestens arbeid legges ned i problemstillinger knyttet til dette. Der behov og ønsker for hjelp går utover oppfølgingstjenestens kompetanse, formidles kontakt til andre tjenester.

Myndiggjøring, eller empowerment, tilgjengelighet og relasjonsbygging står sentralt i tilnærmingen. Der er ikke krav om rusfrihet eller rehabilitering i prosjektet. Metodisk jobbes det ut i fra en tro på at det er den enkelte leietaker som må sitte i førersetet for hvilken retning oppfølgingen skal ta; brukermedvirkning. Eventuell endring springer best ut fra egne ønsker og ikke andres krav til endring. Det er også grunnleggende for trygghet og livskvalitet at man har et sted som man kan kalle *sitt*.

Oppfølgingstjenesten har et pragmatisk forhold til metode i den forstand at man benytter sin egen fagbakgrunn og erfaring knyttet opp til den enkeltes behov, situasjon og personlighet.

Modellutvikling og lokal, helhetlig strategi

Bergen kommune har et normaliseringsperspektiv, men ingen normaliseringsmodell. Vi ønsker fleksible og varierte botilbud med ambulerende og individuelt tilpassede tjenester etter den enkeltes behov. Personer som har slått seg til ro i boligen, skal primært ikke måtte flytte hvis ting går bra og de trives. Vi har sett at lokalisering kan være svært viktig for om leietakeren trives. En kartleggingsfase er viktig i forkant av innflytting i bolig, men ofte ser man ikke den enkeltes reelle behov før han/hun har bodd en tid i boligen.

Rammebetingelsene er en variabel som påvirker modellene. Mangel på boliger, og i noen distrikter mer enn andre, gjør at det er et skille mellom ideal og virkelighet når det gjelder å finne best mulig egnet lokalisering til den enkelte. Boligfordeling i de forskjellige bydeler påvirker mulighetene for ideell lokalisering. En viktig verdi ligger i at *ingen skal måtte kvalifisere seg for å få en verdig bolig. Alle bør ha tilgang til et verdig botilbud med individuelt tilpassede tjenester når der er behov for det.*

Det er utarbeidet en helhetlig strategi mot bostedsløshet. Strategien inngår i Boligmeldingen (den 7. i rekken av slike meldinger siden begynnelsen på nitti-tallet) og fremmes snarlig til politisk behandling⁶. Boligmeldingen er Bergen kommunes boligpolitiske strategidokument. Meldingen er utarbeidet gjennom tverretattlig samarbeid. Viktigheten av å ha en bred politisk forankring i dette arbeidet, må understrekes. Det har vært bred politisk vilje i arbeidet mot bostedsløshet i Bergen.

De fleste av leietakerne har vært mottakere av diverse hjelpetjenester, behandlingsinstitusjoner, fengsel, m.m. og er ”behandlingstrette” og lei av systemer av krav om endring. Kartlegging med mål om å treffe med riktig tjeneste er viktig, men bør foretas over tid. Dette skaper visse utfordringer bl.a. i forhold til å finne riktig lokalisering av boligen. Det viktigste i oppfølgingen er å bygge en balansert relasjon mellom leietaker og bo-oppfølger, basert på tillit.

Resultater

Første fase av prosjektet i Bergen hadde et kvalitativt fokus. Intensjonen var å utvikle et godt tilbud som kunne videreføres og brukes i kampen mot det høye antallet av bostedsløse.

⁶ Se kap 3.3 og vedlegg nr 5.

Ringvirkningene av prosjektets brede faglige fokus har vært et stadig mer helhetlig arbeid mot bostedsløshet. Arbeidet i de forskjellige tverrfaglige og tverretatlige gruppene har ført til at diskusjoner og fagutvikling har

skjedd i stor bredde.

Arbeid mot bostedsløshet generelt har stått sentralt i sosialtjenesten. Det må nevnes at enkelte sosialkontor arbeidet godt med dette før prosjektet ble etablert også, men fokuset på problemområdet har økt betraktelig. Dette arbeidet begynner vi nå å se resultater av bl.a. i form av redusert bruk av midlertidige botilbud. Antall brukere av midlertidig botilbud med kvalitetsavtale ble redusert med 56 personer, fra 621 i 2003 til 565 i 2004. Utgiftene ble redusert med 10,6% i samme periode. Arbeidet med å få bostedsløse ut i varig bolig ble intensivert utover høsten 2004. Resultatet av dette vil først bli synlig utover våren 2005. For eksempel kan det nevnes at en bydel med 44 registrerte bostedsløse med rusmiddelproblemer mener å nå målsetningen om å ha 0 personer i midlertidige løsninger i løpet av januar 2005.

Det brede samarbeidet som er utviklet gjennom prosjekt bostedsløse har ført til fagutvikling i bred forstand og bedre forståelse mellom sosialtjenesten og boligsiden. Samarbeidet mellom boligbedriften og sosialtjenesten har også ført til at man i mange tilfeller har kommet tidligere inn med tilbud om bistand, slik at utkastelse har blitt unngått.

Andre resultater av innsatsen synliggjøres i evalueringsrapporten "*Ble det et hjem?*" Hovedmålsetningen i prosjekt bostedsløse i Bergen var at leietakeren skulle oppleve en bedret livskvalitet gjennom å få tildelt bolig med oppfølging og rapporten viser til at denne målsetningen i all hovedsak er nådd (der er også klare utfordringer knyttet til det videre arbeidet som vil få fokus fremover).

Videreføring

Bo-oppfølging er lagt til sosialtjenesten som en sentral satsing fremover. Prosjektet i Bergen går ut 2005, men ønsker å satse på bo-oppfølging som en varig tjeneste. De etablerte samarbeidsrutinene mellom sosialtjenesten, Boligetaten og BBB videreføres.

Bergen kommune vil benytte 2005 til å sammenfatte erfaringer og evalueringer for ytterligere å forbedre metoder og modeller. Blant annet må brukermedvirkning stå i fokus⁷.

Kommunen vil understreke viktigheten av videre statlig støtte til tjenesteyting. Kommunen vil også påpeke behov for å gjøre endringer innenfor følgende områder:

- Behov for endring/justering av regelverket for statlig bostøtte slik at det treffer denne målgruppen bedre.
- Styrking av finansieringen gjennom boligtilskudd for å kunne fremskaffe flere ordinære boliger til erstatning for dem som benyttes til denne målgruppen og for fremskaffing av nye boliger til bostedsløse.
- Det bør skje en vurdering av husleieloven for å tilpasse bestemmelsene bedre til denne målgruppen.

⁷ Se også vedlegg 5 "Strategisk plan mot bostedsløshet", Bergen kommune

Trondheim

Trondheim kommune har deltatt i Prosjekt bostedsløse siden mai 2001. Vi har i vårt prosjekt satt fokus på personer som har rusproblem, og som har behov for bolig og oppfølging. Selv om Trondheim kommune i flere år har jobbet aktivt i forhold til målgruppa mangler vi differensierte bo - og oppfølgingstilbud, og dette er derfor bakgrunnen for fokus mot denne gruppa.

Prosjektet er underlagt Bolig- og byfornyelseskontoret, som er organisert under byutviklingsområdet i kommunen. Prosjektet har vært organisert med styringsgruppe og prosjektgruppe. For hvert delprosjekt har det vært etablert ulike arbeidsgrupper. I alt 20 arbeidsgrupper har vært i arbeid.

Som grunnlag for arbeidet i prosjektet ble det i 2002 foretatt en kartlegging av prosjektets målgruppe. Denne viste et antall på 175 personer; 136 menn og 39 kvinner, i alderen 18 til 69 år med svært ulikt behov for hjelp og støtte. Det ble også foretatt en kvalitativ brukerundersøkelse hvor 12 personer ble intervjuet. Undersøkelsen sier noe om disse personenes personlige behov og ønsker. I tillegg har prosjektet satt fokus på de botiltak som eksisterte før prosjektet startet. Det er foretatt en evaluering av de eksisterende tiltakene med målsetting å få oversikt over hva som fungerer godt og hvilke svakheter som finnes.

Konklusjonen er at de fleste av målgruppa blir fanget opp av dagens tilbud, men at tilbudet er dårligst for de som ruser seg aktivt og de som ikke er behandlingsmotivert, og som følge av dette har problemer i sin bosituasjon. Alle tre undersøkelsene har gitt nyttig informasjon for det videre arbeidet i prosjektet.

Gjennom kommunens deltakelse i prosjektet er det gitt rom for å prøve ut alternative bolig- og oppfølgingstilbud. Dette har styrket vår viten om viktigheten av å tilby et tilpasset tilbud ut fra individuelle behov. Det er i prosjektperioden etablert seks botiltak, tre kommunale og tre i samarbeid med ideelle og private stiftelser.

De kommunale botiltakene er:

- Klokker Lassens gt 2 - et botiltak for fem personer, i hovedsak menn i alderen fra 30 år og oppover. Egen personalbase er tilknyttet huset.
- Småhusprosjektet - som er et tilbud for de som ikke greier å nyttiggjøre seg andre tilbud på bakgrunn av sitt rusproblem, adferd og kriminalitet. Fem hus er underlagt småhusprosjektet samt to hus er etablert i tillegg.
- Gamle Oslo vei 91 og 93 - et botiltak for kvinner i alle aldre. Botiltaket består av en femmannsbolig med egen personalbase og rekkehus med tre leiligheter. Tiltaket oppstartes februar 2005.

Samarbeidsprosjekt med ideelle og private stiftelser er:

- Kongens gt 92 – et tilbud for ungdom i alderen 18 til 25 år med et aktivt rusproblem. Botiltaket har fem leiligheter og egen personalbase.
- Hørløcks vei 68 – et botiltak for personer i alderen 18 til 35 år som har gjennomgått behandling for sitt rusproblem eller har lagt rusen bak seg. Botiltaket består av åtte leiligheter og har personal/fellesareal i tillegg.

- Åsvangveien 2a – et botiltak for personer i alderen 25 til 40 år som har kommet ut fra soning i fengsel og som er motivert for leve rusfritt. Botiltaket har seks leiligheter og har personal/fellesareal i tillegg. Tiltaket oppstartes våren 2005.

Samlet er det gitt tilbud til 31 personer i de botiltakene som er etablert i prosjektperioden. Fra nyåret 2005 er det 14 nye personer som vil få et tilbud. I tillegg er 34 personer gitt hjelp til å komme seg videre fra kommunens natt-/krisetilbud og inn i andre egnede tilbud. Samtidig er mange innenfor målgruppa tilbudt ordinær kommunal utleiebolig med egne oppfølgingsavtaler. Per november 2004 bodde det 150 personer med slikt tilbud.

I arbeidet med bostedsløse møter vi ulike utfordringer. Spesielt kan nevnes naboenes sterke protester mot etablering av botilbud for målgruppa, noe som gjorde det nødvendig å diskutere ulike prinsipper i arbeidet med bostedsløse. Det ble laget en politisk sak, *”Drøftinger av en del prinsipper i arbeidet med bostedsløse”* som belyser de ulike botilbudene som er aktuelle for målgruppa og hva som må til for å kunne få disse i gang. Dette berører tomtevalg, tjenestetilbudet, dagtilbud, vurdering av dagens institusjonsbruk, naboskapsarbeid og samarbeid med politi og andre aktuelle samarbeidspartnere.

Parallelt med denne saken ble det laget en informasjonsstrategi til bruk ved etablering av kommunale boliger. Strategien klargjør hvem som gir informasjon, hva det skal informeres om, til hvem og på hvilket tidspunkt. Som en videreføring av informasjonsstrategien ble prosjektet *”Kommunale boliger og gode naboer”* igangsatt. Målet er å lage ei metodehåndbok til bruk for alle som er involvert i kommunale boligtiltak fra planleggingsfasen til driftsfasen. Arbeidet forventes å være ferdig våren 2005.

Videre ble samarbeidet med politiet formalisert og det ble blant annet utarbeidet retningslinjer for samarbeidet vedrørende botiltak for personer med rusproblemer.

Andre utfordringer som prosjektet har stått overfor er problemstillinger knyttet til juridiske forhold rundt botilbudene. I flere år har de ansatte i de ulike botiltakene og i administrasjonen opplevd en usikkerhet rundt håndheving av regler og avtaler. Dette gjorde det nødvendig å sette i gang en utredning av de rettslige forhold rundt de tilbudene vi hadde etablert fra før for å sikre at regelverk og håndheving ikke er i strid med relevant lovgivning. Resultatet fra utredninga har økt kunnskapen om rettighetene til beboerne, samt satt i gang diskusjon rundt hvilke tilbud de enkelte har behov for og samtidig se dette i sammenheng med lovhjemling av dagens tilbud.

Rapporten som er laget har vekt interesse i de andre kommunene og er distribuert til alle deltakerkommunene, og andre interesserte samt er lagt ut på prosjektets hjemmeside.

Kommunens strategi i arbeidet med målgruppa er forankret i ulike planer og saker. Saken *”Drøftinger av en del prinsipper i arbeidet med bostedsløse”* omhandler de viktigste problemstillingene, og danner sammen med kommunens Psykiatriplan 2002-2006, Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2003-2006 og Boligprogram 2005-2008 grunnlaget for kommunens strategi i arbeidet med bostedsløse med rusproblem.

Prosjektet ønsket fokus på psykiatriens rolle i arbeidet med målgruppa. I forbindelse med oppfølging av samarbeidsavtalen mellom Trondheim kommune og St.Olavs Hospital ved psykisk helsevern ble det opprettet tre kliniske samarbeidsutvalg, hvor ett utvalg for Prosjekt bostedsløse. Utvalget har utarbeidet retningslinjer for et tettere samarbeid mellom andrelinjetjenesten og et av kommunens botiltak. Dette er et samarbeid som foreslås videreutviklet og styrket til å gjelde alle botiltak for personer med rusproblem.

I tillegg til de oppgaver prosjektet har hatt ansvaret for har kommunen arbeidet parallelt på andre områder som berører målgruppa. Dugnaden "Sammen mot rus" ble satt i gang i 2001 med bakgrunn i flere overdosetilfeller.

Den har satt fokus på ulike sider av rusmiddelproblemene i byen og på mangler i støtteapparatet. I arbeidet har det vært spesielt fokus på helsetilbudet for målgruppa, kriseplasser, samarbeid med foreldre, forebyggende arbeid og tiltak spesielt rettet mot de tyngste brukerne.

Samlet sett har kommunen høstet gode erfaringer av arbeidet og det vil fortsatt være fokus på dette arbeidet i tida framover.

Stavanger

I Rådmannen sitt forslag til Handlingsplan/økonomiplan 2005 – 2008, Årsbudsjett 2005 står følgende: "Et av de største satsningsområdene innenfor fagfeltet bolig i denne perioden, er kampen mot bostedsløshet" (Oppvekst og levekår under punkt 1.2.4. Bolig).

Prosjekt bostedsløse har som et nasjonalt prosjekt bidratt sterkt til fokus på dette feltet. Dette fokuset, der en har fått drahjelp fra sentrale myndigheter, har gitt ringvirkninger i det lokale prosjektet, og hatt vesentlig innvirkning på problemområdet. Det å opprette et sentralt prosjekt sammen med tilhørende øremerkede midler fra sentralt hold har vært et sterkt virkemiddel for å sette i gang fokus/satsning lokalt. Når en spør etter prosjektets nytteverdi, fremtrer dette med fokus på som en helt sentral nytteverdi.

Stavanger kommune har satt fokus på metode og modellutvikling innen området bostedsløse rusmisbrukere, gjennomført kartlegging av bostedsløse rusmisbrukere, hatt fokus på eksisterende tiltak og fått mulighet til å etablere nye tiltak.

Stavanger kommune har gjennom Prosjekt bostedsløse laget en egen strategi mot bostedsløshet: Strategisk plan mot bostedsløshet blant rusmisbrukere 2004 – 2006.

Prosjekt bostedsløse i Stavanger har bidratt med å tilstrebe en mer helhetlig tenkning innen forebygging og bekjempelse av bostedsløshet.

Kristiansand

Bakgrunn

Kristiansand kommune igangsatte i 2000 en tverretattlig arbeidsgruppe som vurderte bolig-situasjonen for vanskeligstilte grupper og personer i kommunen. Gruppen konkluderte med at ungdom i alderen 18-25 år burde prioriteres. Det fantes ingen lavterskel botilbud eller tilbud om bolig med oppfølging for denne gruppen.

Bystyret vedtok i oktober 2002 en "Boligoppfølgingsplan". Prosjekt bostedsløse er en integrert del av dette arbeidet.

Prosjektorganisering

I oppstartfasen var organiseringen av prosjektet uklar og uryddig. Det var uklarhet om både styringsgruppens og prosjektgruppens sammensetning. Det tok svært lang tid før styringsgruppen var operativ. I mellomtiden fungerte prosjektgruppen som selvoppnevnt styringsgruppe. Å ha prosjektorganiseringen med avklarte roller og ansvar på plass før

prosjektet starter, er en nødvendighet for et tidsavgrenset prosjekt. Prosjektet tapte vesentlig tempo i startfasen.

Målgruppe og hovedmålsetting

«Boligstiftelsen Eventyrveien 40» ble etablert som et tiltak for ungdom mellom 18-25 år som har behov for bolig med tett oppfølging. Hovedmålsetting med prosjektet er ”Å gjøre beboerne i stand til - på sikt- å kunne bo i egen bolig, og gjennom botrening utvikle bokompetanse og atferdstrening, samt på sikt å mestre et arbeidsliv”.

Erfaringer i driftsfasen - krisen

Brukergruppen var ”tyngre” klienter enn antatt. Flere hadde konturene av en ADHD-problematikk, og hyppig i kombinasjon med kriminalitet, rus eller PU. De hadde også en historie fra barnevernsinstitusjoner, fosterhjem og fengsel. Dette medførte store utfordringer.

De ansattes kompetanse og bemanningsplan var ikke forspent til å håndtere de store og tunge problemstillingene endret målgruppe medførte. Resultatet ble ustruktur, anarki og hærverk. Prosjektet var i en krise.

Styringsgruppen fikk nedsatt en ekstern evaluering av prosjektet, hvor hovedspørsmålet var om prosjektet måtte nedlegges eller om det kunne videreføres og hvilken grep som måtte gjøres.

Ekstern evaluering

Styringsgruppen rus- boligtiltak besluttet å be om en evaluering av prosjektet. Evalueringen ble utført av *Bedrift for personalpsykologi*. Styringsgruppen valgte å følge konklusjonene i evalueringsrapporten, og det ble bestemt at prosjektet skulle fortsette prosjektperioden.

Bemanning og oppfølging

Utgangspunktet for planleggingen av bo- og oppfølgingstiltak for denne gruppen var at man så behovet for døgnkontinuerlig oppfølging. Prosjektet skulle starte med bemanning på dag / kveld, og ha mulighet for å justere underveis dersom behovet tilsa det.

Etter krisen ble det innført døgnkontinuerlig bemanning. Dette ga positive resultater.

Modell og strategi

Prosjektets målgruppe var unge mellom 18 og 25 år. ”Trappetrinnsmodellen” skulle legges til grunn for utviklingen mot egen bolig. Modellen samsvarte lite med de prinsipper kommunen har og ble etter hvert erstattet med en tilnærmet ” Kjedemodell”.

Strategien var å skape trygge og stabile rammer rundt den enkelte ungdom og gi dem tid til å etablere relasjoner med oppfølgingsapparatet, til å etablere rammer og gode mønstre. Prosjektperioden, etter krisen, har vært for knapp til å teste ut strategien i tilstrekkelig grad.

Videreføring – etter prosjektperioden

Flere av ungdommene har behov for et langvarig botilbud med døgnbemanning. I første bo-fase foretas en grundig kartlegging og utredning av den enkelte, noe som var umulig om de ikke har en stabil bosituasjon.

Erfaringene tilsier at det finnes en ungdomsgruppe med en spesiell problematikk som krever et godt og strukturert samarbeid med 2.linjetjenesten. Det er inngått forpliktende samarbeidsavtaler med 2.linjetjenester som BESSI og ADHD prosjektet

I HS-styresak 121/01 står følgende: ”Videreføring av tiltaket etter prosjektperioden 2004 vurderes etter at evaluering av prosjektet er gjennomført underveis.

Dersom prosjektet viser seg å være vellykket, vil tiltaket innarbeides som del av den ordinære driften i sosialtjenesten.....”

Det er for tidlig å trekke konklusjon om prosjektet er vellykket eller ikke. Men målgruppen har et stort behov som ikke blir dekket på andre måter om prosjektet nedlegges. I januar 2005 er det klart at prosjektet videreføres ut inneværende år. En videreføring etter 2005 vil avhenge av en evaluering foretatt i løpet av høsten.

Drammen

Prosjekt bostedsløse i Drammen er et kunnskaps- og metodeutviklingsprosjekt som har vært gjennomført i perioden februar 2002 – desember 2004.

Gjennom utprøving av ulike metoder og modeller for oppfølgingstjenester og botiltak har bostedsløshet blitt satt på dagsorden. Antall bostedsløse i Drammen er halvert fra 108 i 1997 til 54 i 2003, og kommunen har gjort erfaringer som gir et godt grunnlag for videre arbeid.

Boligsosial handlingsplan ble vedtatt av bystyret i juni 2004. Planen omfatter selektive virkemidler rettet mot å ivareta boligforsyningen til utsatte grupper på boligmarkedet i Drammen. Planen inneholder differensierte tiltak for målgrupper som rusavhengige, mennesker med psykiske lidelser, fysisk og psykisk funksjonshemming og sosialt vanskeligstilte. Samlet utgjør planen kommunens strategi mot bostedsløshet i perioden 2005 – 2008.

Rusavhengige utgjør over 70 % av kommunens bostedsløse. Denne gruppa har derfor hatt hovedfokus i prosjektet, men det har også vært arbeidet med tiltak som utvidelse av bruk av Startlån og boligtilskudd, anskaffelse av større boliger til barnerike familier, forbedrede tildelingsrutiner til kommunale boliger mv.

Prosjektet har vært ledet av en bredt sammensatt styringsgruppe fra kommunens ulike virksomheter, Husbankens regionkontor og fagorganisasjonene. Den daglige drift av prosjektet og ledelsen av styringsgruppa har vært lagt til Senter for rusforebygging.

Hovedvirkemiddelet i prosjektet har vært etableringen av et ambulant team på 5 høyt kvalifiserte fagpersoner. Teamet var på plass fra 01.01.2003 og har drevet oppfølgingsarbeid med i alt ca 130 bostedsløse. Det er etablert 3 oppgangsfellesskap med i alt 21 boliger. Hvert av oppgangsfellesskapene har en base som daglig er bemannet av teamet. Med utgangspunkt i basene er det gitt oppfølging med siktemål at beboerne skal mestre sin bosituasjon. Det er gitt både praktisk hjelp og sosialfaglig bistand. Arbeidet har ikke vært behandlingsfokuseret, det er akseptert at leietakerne fortsetter å benytte rusmidler – fokus har vært rettet mot mestring av boforholdet på tross av dette.

I tillegg er det gitt oppfølging i ordinære boliger, og det er også opprettet et boveiledningskontor i en bydel i samarbeid mellom borettslag, Drammen Eiendom og prosjektet. Kontoret har fungert som et bindeledd mellom borettslagene og kommunens tjenester, og det er også vært gitt oppfølging til kommunale leietakere i borettslagene.

Erfaringene viser at tiltak for bostedsløse har en god effekt, og ambulante oppfølgingstjenester i bolig er verdifullt og virksomt. Viktige suksesskriterier er en kontinuitet og tilgjengelighet, etablering av gode boligløsninger og ansvarsfølelse for egen bolig og

fellesskapet er en prosess som strekker seg over lengre tidsrom. Drammen har arbeidet etter en såkalt normaliseringsmodell, der bostedsløse gis ordinær leiekontrakt med en gang. Oppfølgingstjenestene

tilpasses den enkeltes behov og evne til egenomsorg.

Prosjektet har erfart at ikke alle mestrer et boforhold med ambulant oppfølging. Noen trenger botiltak med mer struktur og rammer enn ambulante tjenester kan gi. Et slikt botilbud har ikke kommunen pr i dag, men tiltak er lagt inn i boligsosial handlingsplan. Tiltaket er tenkt etablert i samarbeid med en frivillig organisasjon.

Prosjektet har dratt stor nytte av å delta i det nasjonale Prosjekt bostedsløse gjennom ressurstilførsel, erfaringsutveksling og kompetanseoverføring. Ambulant bo-oppfølging og oppgangsfellesskap vil etter prosjektets opphør gå inn i den ordinære driften ved Senter for rusforebygging, foreløpig i noe redusert omfang som følge av bortfallet av statlige midler fra 2005.

Tromsø

Prosjektets mål:

"Utvikle faglige og organisatoriske tilnærminger som bidrar til å bryte den onde sirkelen for de særlig vanskeligstilte bostedsløse i Tromsø kommune, som bidrar til at kommunen blir en foregangskommune i Norge"

Prosjektets mandat:

1. Utvikle metoder og modeller for å motvirke og forebygge bostedsløset blant de særlig vanskeligstilte i Tromsø kommune.
2. Gi mulighet for utprøving av lokale helhetlige løsninger på tvers av eksisterende grenser.
3. Erfarings og kunnskapsformidling mellom de ulike tjenestestedene i Tromsø kommune.
4. Utvikle og styrke samarbeidet mellom omsorgstjenestene og andre hjelpetiltak i kommunal regi.
5. Utrede alternative boligtilbud og oppfølging som primær målgruppen har behov for.
6. Etablere en service og brukerorientert oppfølgningstjeneste.

Prosjektets bakgrunn:

Tromsø startet arbeidet med sine 2 boligprosjekter for vanskeligstilte bostedsløse våren 2001. Prosjektskissen ble behandlet i helse- og sosialkomiteen våren 2001 og formannskapet høsten 2001. Prosjektskissen og organiseringen, som er utviklet av prosjektleder og styreleder i Stiftelsen Kommunale Boliger, ble enstemmig vedtatt i begge politiske fora. Prosjektledelsen hadde i startfasen knyttet til seg en arbeidsgruppe bestående av fagpersoner og brukerrepresentant. Målsettingen med prosjektet var å utvide boligtilbudet for vanskeligstilte bostedsløse med et lavterskeltilbud og et varig botilbud. De 2 prosjektene ble og presentert for Husbanken i Hammerfest, som hadde gitt positiv respons på prosjektene.

Bakgrunnen for at de to boligprosjektene ble startet opp, var at det tilbudet en hadde for denne målgruppen i Tromsø ikke fungerte hensiktsmessig. Dette på grunn av en økning av antall vanskeligstilte bostedsløse, samtidig som et større antall vanskelig bostedsløse ikke hadde evne til å fungere i egen bolig. Det var derfor nødvendig å etablere et lavterskeltilbud for de mest vanskeligstilte bostedsløse. For å kunne etablere et slikt tilbud var det nødvendig å erverve lokaler sentralt i byen. I jakten på en egnet bygård ble Grønnegata 103 vurdert som det beste alternativet blant de tilbudene prosjektet fikk.

I tillegg til at en kunne etablere et natthjem i bygården, kunne en etablere en kafé og dagtilbud for denne målgruppen. I tillegg ville det være hensiktsmessig å etablere basen for miljøarbeidertjenesten i de samme lokalene. Bygården rommer og 18 leiligheter for vanskeligstilte bostedsløse beregnet på bostedsløse som ønsker å bo sentralt.

I kontakt med bostedsløse over lengre tid var det mange blant den gruppen som uttrykte ønske om et varig botilbud lokalisert utenfor sentrum. Tromsø kommune hadde over flere år benyttet seg av hospitstilbudet på Ørreholmen. Da den private aktøren ønsket å avvikle botilbudet på Ørreholmen, var det naturlig for prosjektledelsen å arbeide for å erverve området for å utvikle et varig botilbud for vanskeligstilte bostedsløse. Dette på grunn av områdets kvaliteter som boområde, og at en kunne møte aktuelle beboeres ønsker om et botilbud unna sentrum. Etterspørselen på en bolig på Ørreholmen har vist seg å være stor.

Prosjekts konklusjon:

En viktig suksessfaktor for arbeidet med tiltak for vanskeligstilte bostedsløse i Tromsø kommune har vært at prosjektet er godt forankret i den politiske ledelsen, samtidig som den politiske ledelsen har et enstemmig kommunestyrevedtak å forholde seg til. Dette har ført til en positiv forventning i det offentlige rom om at nå har Tromsø kommune satset på å gi vanskeligstilte bostedsløse i Tromsø et godt botilbud. Media i Tromsø har og vært en viktig faktor for å sette et positiv fokus på denne problematikken. Blant annet er Ørreholmen i flere sammenhenger blitt presentert som et attraktivt boområde i Tromsø. De positive forventningene til de to boligprosjektene og den positive fokuseringen i det offentlige rom, kan ha vært en av grunnene til at prosjektledelsen kun har fått positiv respons fra nabolaget til prosjektene.

Økt innsats for tiltak overfor bostedsløse ligger i omfordeling av innsparte midler på hospits fra sosialtjenesten til Rus- og psykiatritjenesten.

Frivillige organisasjoner

Kirkens Bymisjon

Folk trenger hus. Dette er overskriften på avdelingens strategiske dokument om boligsatsning. Vi erfarer at det er stort behov for boliger med oppfølging og kommer til å arbeide for å utvikle nye prosjekter også etter at Prosjekt bostedsløse er avsluttet.

Vi åpnet i 2004 to nye boligtiltak for 18 – 20 personer. Begge husene er fulle og arbeidet er godt i gang. Husene og leilighetene er blitt bra, god kvalitet og forholdsvis lav husleie.

Bo-oppfølgerne er også godt i gang, det er mange som skal etablere seg i ny bolig i samme perioden og det er mange utfordringer. Arbeidet med den enkeltes økonomi er krevende og mange opplever manglende nettverk og isolasjon i leiligheten sin.

Det har vært utfordrende og krevende å få tiltakene i gang. Særlig har lov om offentlige anskaffelser skapt hodebry og det var en lang vei før vi fikk på plass gode driftsavtaler og midler til oppfølgingstjenester.

Steenstrups gate 11. drives i tilknytning til Aktivitetshuset Prindsen. **Aktivitetshuset Prindsen** er et sted for mennesker med psykiske problemer og/eller rusproblemer i bydel Grünerløkka. Aktivitetshuset er et uformelt miljø- og aktivitetstilbud. Målet er å inspirere til sosialt fellesskap og meningsfulle aktiviteter. Dette ser ut til å være en god modell. De ansatte

på Aktivitetshuset deltar alle i oppfølgingsarbeidet, samarbeidet med bydelen fungerer godt og naboenes protester har stilnet.

I Thaulows vei er rammevilkårene vanskeligere og dette preger arbeidet. Vi har ingen fast avtale med bydelen her og erfarer allerede at administrering av ”stykkpristyranniet” tar mye ressurser og at dette er avtaleformer som skaper liten forutsigbarhet både for den enkelte beboer og for driften av virksomheten. Samtidig erfarer vi at dette handler mye om kjennskap og informasjon, samarbeidet går lettere i forhold til bydeler som er kjent med vårt arbeid og det enkelte tilbud.

Deltakelse i Prosjekt bostedsløse har gitt oss mulighet til å sette boligspørsmål på dagsorden med en annen tyngde enn før. Mange ansatte i organisasjonen er engasjert og har mange ideer til nye prosjekter.

Frelsesarmeen

Frelsesarmeen Rusomsorgen i Oslo har rehabilitert en gammel lagerbygning på Grønland, og fått klausulert 20 leiligheter etter husleielovens § 11-2, boliger til personer med spesielle boligbehov. Det er tilknyttet oppfølgingstjeneste til boligene (kontraktfestet) hvor målsettingen er å gjøre beboerne selvhjulpne, slik at de kan flytte ut i ordinær bolig.

Målgruppen

Tilbudet er etablert for vanskeligstilte i Oslo over 18 år, med ulik grad av oppfølgingsbehov. Tilbudet er rusfritt og beboerne må ha utviklet evne og vilje til å mestre en rusfri tilværelse og bosituasjon. Søknader fra andre vanskeligstilte på boligmarkedet med behov for oppfølging kan også vurderes, det ønskes en differensiert sammensetning av beboere.

Kontraktform, tiltaksplan og ansvarsgrupper

Det gis leiekontrakter i henhold til husleielovens § 11-2, med oppfølgingsavtale tilknyttet leiekontrakten. Det kreves garanti for depositum (3 mnd). Særreglene i husleieloven gir leietakeren noen færre rettigheter enn ved leie etter ordinær leiekontrakt. Det vil bli utarbeidet individuelle planer (i samarbeid med sosialtjenesten), samarbeidsavtaler og ansvarsgrupper rundt hver enkelt beboer er en forutsetning for samarbeid med 1. linjen. Beboernes individuelle planer legger føringer for hva ansvarsgruppene skal jobbe med. Beboerne skal etter botiden i H 25 kunne flytte i ordinær bolig. Det kan være enten kommunal leilighet, trygdebolig, eller boliger fremskaffet av Frelsesarmeen. Frelsesarmeen har en egen oppfølgingstjeneste, prosjekt BoSatt, som kan tilby oppfølging etter utflytting i en overgangsfase.

Metode

Målsettingen for oppholdet er å gjøre beboerne selvhjulpne, og vi vektlegger å bistå personer med prosesser som øker deres selvhjulpnehet, som for eksempel oppkobling til arbeidslivet gjennom a-etats ulike tiltakssystemer eller ved å avklare beboernes krav på eventuell trygdeytelse. Tiltaket skal jobbe etter prinsippet om empowerment (myndiggjøring), slik at beboerne i økende grad tar over styringen av eget liv. Oppfølgingsarbeidet overfor beboerne i H 25 er ment å ikke kun være boligrelatert, men i stor utstrekning arbeide med å koble beboerne opp imot systemer som bidrar til selvstendigjøring. Dette skjer gjennom råd og veiledning, hvor målet er funksjonell og fysisk normalisering.

Ansatte

Det er ansatt en avdelingsleder med sosionomutdanning, videreutdanning i rusforebyggende arbeid og videreutdanning i boligsosialt arbeid. Arbeidserfaring fra sosialkontor og Frelsesarmeens institusjoner for rusmisbrukere. Det er også ansatt en ettervernskonsulent med

helsefaglig utdanning, sosionomutdanning, videreutdanning i rusforebyggende arbeid, og relevant arbeidserfaring med målgruppen. De ansatte vil i utgangspunktet ha en dagturnus, men være fleksible i

forhold til aktiviteter på ettermiddag/kveld. Det vil være tilgang til personale hele døgnet hele året, fordi beboerne kan kontakte personalet ved Heimen bo- og treningssenter som ligger i samme bygg.

Pris

H 25 har til sammen 20 leiligheter fra 23,4-41,5 kvadratmeter. Disse er møblert med hvitevarer (komfyr og kjøleskap). Det er opplegg til vaskemaskin på bad. Husleien ligger fra 3.800- 5.800 innkl. strøm og oppvarming. Oppfølgingen vil ligge fra kr. 200,- pr døgn. Bygget er husbankfinansiert, og leietakere vil derfor ha rettigheter i forhold til statlig bostøtte. Det kan avhengig av inntekt, føre til vesentlig redusering av husleien.

Kirkens sosialtjeneste.⁸

Kirkens Sosialtjeneste ble invitert med i Prosjekt bostedsløse sommeren 2002. Prosjektleder ble ansatt november 2002. Vi har i samarbeid med kommuner satt fokus på personer som har rusproblem, ofte i kombinasjon med en psykisk lidelse, og som har behov for et differensiert bolig- og oppfølgingstilbud. Kirkens Sosialtjeneste har mange års erfaring fra arbeid med bla. rusmisbrukere, hovedsakelig innen institusjons- og behandlingsapparatet.

Prosjektet er underlagt generalsekretær/styret, og har ikke vært organisert med styringsgruppe og prosjektgruppe. I hver samarbeidende kommune har det vært etablert arbeidsgrupper. Etablering av botiltak med oppfølgingstjenester har basert seg på kommunenes kartlegging av behov hos målgruppene.

Det er i prosjektperioden etablert to boligtiltak i to samarbeidende kommuner; Trondheim og Hamar. I tillegg til disse kommunene er det tatt initiativ overfor Bergen kommune og Tromsø kommune for å etablere boligtiltak i tilknytning til Kirkens Sosialtjenestes eksisterende engasjement i disse kommunene – Kalfarhuset (oppfølging etter fengsel) i Bergen og Huset i Tromsø (dagsenter for nyktre). Vi fortsetter arbeidet med etablering av boligtilbud i disse kommunene etter endt prosjektperiode.

I tillegg er det inngått intensjonsavtaler om utvikling av helhetlige tilbud (arenabaserte) i kommunene Sandnes, Skien, Øvre Eiker og Os.

Samarbeidsprosjektene er:

Hørløcks veg 68 – et boligtiltak for personer i alderen 18 til 35 år som har gjennomgått behandling for sitt rusproblem eller har lagt rusen bak seg. Boligtiltaket består av åtte leiligheter og har personalbase og fellesareal i tillegg.

Folkestadsgate 23 – Hamar – et boligtiltak for personer i alderen 18 – 45 år som har gjennomgått behandling for sitt rusproblem eller har lagt rusen bak seg. Boligtiltaket består av fem leiligheter og en leilighet for personalet. Det er ikke fellesareal tilknyttet leilighetene.

Værestedet – et dagsenter inkludert natthjem for mennesker med et aktivt rusproblem ofte i kombinasjon med en psykisk lidelse. Et dagsenter med lav ”terskel” hvor det er enkelt å komme inn, og hvor mennesket blir møtt med respekt.

⁸ Rapporten fra Kirkens sosialtjeneste gjelder også en samarbeidsavtale som er inngått med Hamar kommune. Dette er utenfor Prosjekt bostedsløse, men er tatt med for å vise organisasjonens arbeid innen boligsosialt arbeid.

Påfølgende avsnitt gir en samlet oversikt over delprosjektene i den enkelte kommune.

Samlet oversikt

Oslo kommune

- Bydelsprosjekt med etablering av boligkjede og boligborg i bydel St. Hanshaugen.
 - Bosenter: Midlertidig botilbud med utredning/kartlegging av fremtidig behov for tjeneste og bolig.
 - Bosenter: Tiltak for flyktninger som trenger botrening før bosetting i egen bolig.
- Prosjekt store bostedsløse barnefamilier, Helse- og velferdsetaten.
- Botrenings- og kvalifiseringsprosjekt for bostedsløs ungdom med minoritetsbakgrunn, Helse- og velferdsetaten.
- Informasjonsprosjektet, Helse- og velferdsetaten.
- *Kirkens Bymisjon*: 2 boligprosjekter med til sammen 18 boenheter.
- *Frelsesarmeen*: 1 bygård med 20 leiligheter.

Bergen kommune

- Ved oppstart 3 bydelsprosjekter med basebemanning for oppfølging i samlokaliserte leiligheter og enkeltstående leiligheter. 100 leiligheter.
- Senere har prosjektet blitt utvidet med 5 nye bydeler med samme arbeidsmodell.

Trondheim kommune

- Botiltak for fem personer, i hovedsak menn i alderen fra 30 år og oppover. Egen personalbase er tilknyttet huset.
- Småhusprosjektet - et tilbud for de som ikke greier å nyttiggjøre seg andre tilbud. 5 småhus.
- Botiltak for kvinner. 8 leiligheter. NB: tiltaket oppstartes februar 2005.
- *Kong Carl Johans stiftelse*: for ungdom i alderen 18 til 25 år. Egen personalbase.
- *Kirkens sosialtjeneste*: for personer i alderen 18 til 35 år. Åtte leiligheter og personal/fellesareal i tillegg.
- *Kirkens Bymisjon*: Botiltak for personer i alderen 25 til 40 år etter soning i fengsel. Seks leiligheter og personal/fellesareal. NB: tiltaket oppstartes våren 2005.

Stavanger kommune

- Botilbud for åtte bostedsløse menn, med egne leiligheter på 51 kvadratmeter.
- *Kirkens Bymisjon*: botiltak for 10 kvinner i hybler.
- *Opp og lev* er å tilby en utsatt ungdomsgruppe (fire personer i alderen 18 – 25 år) hjelp på flere av dagliglivets arenaer samtidig. Fire leiligheter.
- Bolig som alternativ til hospits. Minst 20 hospitsboende bostedsløse tildeles kommunal bolig.
- Kartlegging av bostedsløse rusmisbrukere ved sosialtjenesten i Stavanger kommune.

Kristiansand

- Bokollektiv for seks ungdommer.
- *Småhusprosjektet*: prosjekt med 5-10 småhus. NB: på planstadiet 2004.

Drammen

- *Ambulerende boteam:* teamet består av fem stillingar, følger opp 50 tidligere bostedsløse.
- Tre oppgangsfellesskap med i alt 21 boliger (følges opp av boteamet).
- Et boveiledningskontor i en bydel med mange kommunale boliger.
- Fire sykehjemsplasser for bostedsløse rusavhengige.

Tromsø

- 25- 28 leiligheter nybygd og samlokalisert 14 km fra bykjernen. 13 boenheter i bruk 2004. 12 nye leiligheter klar våren 2005. Tre byggetrinn ikke fastsatt i tid.
- En bygård med ulike tilbud: 18 natthjemsplasser/akutt plasser, 18 leiligheter, natthjem, gjennomgangsleiligheter, kafé, aktivitetsrom, base for rustjenesten. Ferdig sommeren 2005.

4. Litteratur

Her følger et utvalg av litteratur som er blitt brukt i forbindelse med prosjektet, og som vi mener kan være av interesse for mennesker som arbeider med problemstillinger knyttet til bostedsløshet.

Boligsosialt arbeid – bistand til å mestre et boforhold. Rundskriv U-10/2002.

Dyb, Evelyn (2003): *Prosjekt bostedsløse. Oppstartfase del2.* Prosjektrapport 343, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

Dyb, Evelyn (2003): *Prosjekt bostedsløse – midtveiseevaluering.* Prosjektrapport 358, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

Dyb, Evelyn (2001): *Tiltak for bostedsløse: En eksempelsamling.* Prosjektrapport 309, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

Dyb, Evelyn (2002): *Trappetrinnsmodellen.* Artikkel: Embla- Fagtidsskrift for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere. Nr. 2, vol. 7. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

Hansen Thorbjørn m.fl. (2002): *Evaluering av Prosjekt bostedsløse. Oppstartfasen.* Prosjektrapport 325, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

På vei til egen bolig. Strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet: tilskudd, eksempler, samarbeid og deltakere.

Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004): *Om boligpolitikken*

Stortingsmelding nr. 50 (1998-99): *Utjæmningsmeldinga*

Ulfrstad, Lars-Marius (1997): *Bostedsløshet i Norge: Kartlegging av bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet.* Prosjektrapport 216, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

Ytrehus, Siri og Jon Anders Drøpping (2004): *Den vanskelige fortsettelsen: En kartlegging av tjenester til tidligere bostedsløse.* Kortversjon og eksempelsamling fra Prosjekt bostedsløs. Fafo-rapport 465, Oslo.

Øverås, Siv (2004): *Nattergalen. Evaluering av et bofellesskap for tidligere bostedsløse kvinner i Oslo.* Fafo-rapport 460, Oslo.